

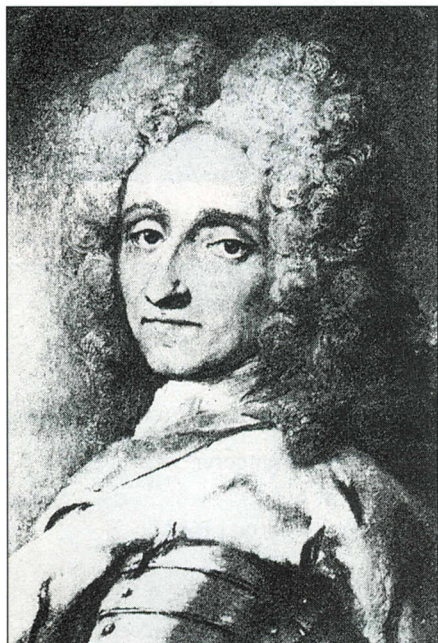
Dansens og musikkens rødder 16

Menuettens oprindelse 2 – Danmark

af Ole Skov

De danse, man omkring år 1700 dansede i Frankrig, Tyskland og England, blev også danset i Danmark, ja over det meste af Europa. Dansene, som kom fra disse lande, blev efterhånden 'fordansket', det vil sige tilpasset de lokale forhold - nye varianter opstod. Netop omkring år 1700 kom menuetten til Danmark og blev først introduceret ved hoffet og de finere kredse. Hvordan den har været danset rundt omkring, ved vi ikke, der findes ikke dansebeskrivelser fra dengang men kun beretninger om, at der har været danset menuet. En af de første beretninger er om Frederik d. IV (1671-1730). I et brev fra hertuginde Elisabeth Charlotte af Orleans sendt fra Marly d. 2. maj 1709, skriver hun:

"Jeg kender godt kongen af Danmark.... Han holder meget af at danse men har intet gehør og danser meget dårligt. Han hoppede mærkeligt rundt i menuetten..... satte sin hat for langt i nakken, begyndte menuetten i ét hjørne af salen og endte den i et andet. Man

Frederik d. IV malet i Venedig i 1709.

Ludvig Holberg og forside af en epistel.

kan ikke beskrive det så morsomt, som han gjorde det. Man kan ikke lade være med at le, når man så denne konge danse, om man så er nok så bedrøvet".¹

Overalt i Europa var der en streng rangorden, og man skulle 'føre sig'. Derfor var det uheldigt, at landets konge ikke kunne danse en menuet stilfuldt. Det var dengang vigtigt at kunne danse smukt og med værdighed. En menuet danset med ynde kunne gøre udøveren berømt. Frederik d. IV blev derimod kendt for det modsatte. Han dansede dårligt, manglede overlegenhed og tilstrækkelige kundskaber, og havde for den tid en alt for folkelig optræden.

I 1742 hører vi om menuet hos Ludvig Holberg (1684-1754). I hans epistel 86,² der omhandler 'Dueller og Dans før og

LUDVIG HOLBERGS
Tredde
EPISTLE

Til * * *
Hvorudi befattes det Fornemste
Af Hans
Liv og Levnet,
Oversatte af det Latinske i det Danske
Sprog.

ROSENHAAR, 1745.
Trykt og bekostet af Ernst-Henrich Berling,
og findes hos hamme tilkiøb.

nu', skriver han:

"Dantzekonsten er ikke så vanskelig som i fordem dage, da den udfordrede længer tid end et kursus udi filosofien. Nu lader man sig nøje med en simpel menuet, da man tilforn betjenede sig af adskillige dantze, som passe pied, rigadon, la bourré, samt adskillige andre, og endeligen endede med folie d'Espagne".

I epistel 87 fortsætter han: "Man ser heraf, at dantze-konsten i ældgamle dage haver været langt mere øvet og af større vanskelighed og vidtløftighed end udi vor tid, selvom der var mange slags dantze i brug".

Menuetten var nu blevet gjort enklere end de oprindelige former og var blevet så populær, at det næsten udelukkende

Lotte Guldborg.

var den, man dansede - de andre gamle danse var gået i glemmebogen.

I epistel 453 skriver han, at de gamle danse var livlige, og at "de er komne af brug, og man nu omstunder finder alene smag udi menuetter, engelske og polske dantzer, efterdi disse ske med mere magelighed, da de gamle derimod er som at dantze på stylter".

Det var ikke kun ved hoffet og i de bedre kredse, man dansede menuet. Den havde også bredt sig til provinsbyerne og ud på landet og var blevet modedans - den var ret populær. I de fleste håndskrevne nodebøger fra 1700-tallet finder vi, at menuet er den dansetype, der er flest af - nemlig lige under halvdelen af de noterede melodier. Alene i Rasmus Storms nodebog fra omkring 1760 er 51% menuetter.³

Frederik Barfod (1811-1896) skriver om sin stedmoder Christine Charlotte (Lotte) Guldborg (1777-1826), at hun

var ud af præsteslægt. Hendes far Holger Guldborg var fra Hårslev i Vestsjælland, blev præst der og senere i Skagen, hvor Lotte blev født. Hendes mor døde i barselsæng, da Lotte var lidt over 1 år gammel, og da der også var andre dødsfald i familien, fik hun en omflakkende opvækst. Først voksede hun op hos noget familie i Ulkerup i Odsherred, derefter i Korsør og Odense, og til sidst kom hun som 14-15 årig til sin moster og dennes mand Lavrits Leth i København, hvor hun var fra 1791-1793. Lotte udviklede sig til en ualmindelig skønhed. Engang da hun gik på volden med en veninde, mødte de Christian d. VII (1749-1808). Den frække, fjantede konge stiller sig foran pigerne, ser skiftevis på den ene og den anden og råber til sine adjutanter: Et par satans kønne piger, - nej se hende, hvor er hun dejlig og pegede på Lotte Guldborg. Endelig forsvandt han, og pigerne flygtede.

Nogen tid senere var der bal paré⁴ i Christiansborg riddersal. Det var skik og brug på den tid, at folk ved bal paré'erne gik i mængde op på galleriet for at se på stadsen og høre musikken, men det var ikke skik at pynte sig til denne vandring, på hvilken man jo nærmest ville se og ikke ses. Lotte Guldborg gik også derop med Leth's familie. Hun havde dog ikke været der længe, før Christian d. VII fik øje på hende og sendte en adjutant op med det bud, at hun straks skulle komme ned og danse en menuet med kongen. Der hjalp ingen undskyldninger. I sin daglige dragt, en hvergarns-kjole, måtte hun ned i riddersalen og træde en menuet med kongen. Både arveprinsen og arveprinsessen var meddansende, de øvrige mindedes hun

Typisk balparé, radering af Antoine Jean Duclos.

ikke. Men næppe var dansen til ende, før hun skyndte sig hjem, og på Christiansborg Slot satte hun aldrig mere sin fod.⁵

Hvor Lotte Guldberg havde lært menuet, ved vi ikke, men hun var vokset op mange forskellige i landet, så menuet har nok været kendt og danset over hele Danmark på den tid - og i alle miljøer.

I mange af datidens håndskrevne nodebøger støder vi på betegnelser som mellevæt, mollevit, mennevæt, menvet o.s.v., der alle betyder menuet. Disse betegnelser skyldes helt sikkert almuens mangel på stavefærdighed og udtale af fremmedord. Niels Blicher skriver i 1795 om et bryllup på Viborgeggen:

”Når måltidet er forbi, føres bordene bort, og dansen går for sig, som varer den hele nat. En af de fornemste i selskabet danser først en menvet med bruden, og fører hende derpå siirligen frem til brudgommen, hvorpå brudeparret danser først menvet så polsk. Siden danse to par på gangen, og veksle med disse to slags danse den hele tid. Dansemåden falder tarvelig, dog morsom nok at se på for en tid. Qvindekønnet går jævnt og stille, giver imellemstunder et utaktmæssigt knix, og ser for det meste blufærdigt ned på gulvet. Mandekønnet derimod har sin egen og ganske modsatte manér. Hvo der bedst kan knixe, stampe, hoppe, klappe med hænderne, bukke, hælde til siderne og gøre kunstsving med armene, han er den største dansemester. Især have vi én i Vium, som den kjære læser gerne måtte give penge for at se ham danse en menvet. Jeg turde vædde 10 mod 1, at han skulle få Cato selv til at skoggerle”.⁶

En lignende beretning har vi fra Joachim Junge fra Nordsjælland i 1798:

”Man danser menuetten med dyb alvorlighed.... dog synes bonden nu at ville afskaffe denne ærbare dans. Han har allerede modificeret dansen, så han altid danser ‘Menuet en quatre’ (d.v.s. for to par), undtagen når det er en brud, som skal træde frem, hun har da gulvet ene, først med brudgommen og derefter med flere, da hun går fra hånd til hånd, så at endog knøse må undertiden gøre hoveri i en menuet, først med jævne og siden med nogle, som vi kalder polske trin, hvilke tvende ture bønderne på andre steder give navn af ost og brød. Men hvad de end kalde dem falder det meget besværligt for bruden under

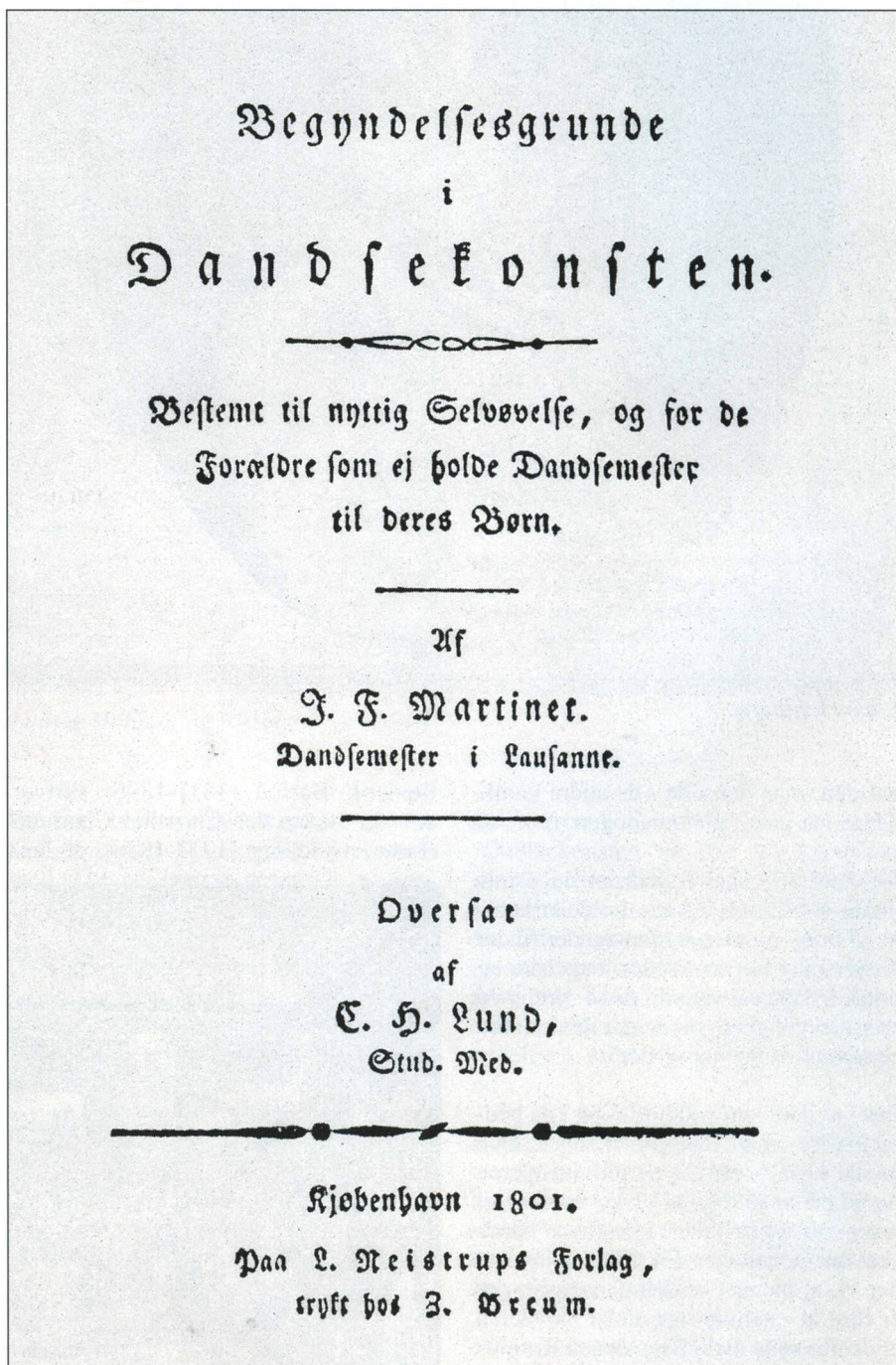
tvende omstændigheder, enten når hun har for mange år på bagen eller når hun bærer sin skødesynd fortil som en tromme”.⁷

Mange af beretningerne fra denne tid er skrevet af præster, der jo havde lært at skrive. Både Niels Blicher og Joachim Junge var præster og havde, som det ses, et realistisk forhold til hændelserne i samfundet.

Indtil ca. år 1800 har vi kun beretninger

om menuet, og den første trykte dansebeskrivelse udkom i 1801 i København, selv om menuet på det tidspunkt ikke var på sit højeste som modedans. Beskrivelsen står i bogen “Begyndelsesgrunde i Dandsekonsten”, en bog af I.F. Martinet, dandsemester i Lausanne og oversat til dansk af stud. med. C.H. Lund. I bogen kan man læse:

”For lang tid siden, har man alt opgivet Menuet, og den er næsten ikke mere brugelig ved selskabelige Dandse. Imidlertid indbefatter den dog alle danse-

Forside af dansebogen fra 1801.

kunstens grundregler, og det er meget let at bevise, at man ej kan danse midelmaadig eller langt mindre godt, naar man ej er undervist deri.

Denne dans udvikler lemmerne, giver dem smukt omrids, kraft og regelmæssighed i bevægelserne, en lige retning og fasthed til at holde Ligevægt. At en stor mængde dansere har tvungne stillinger, hårde vendinger og en usikker vaklende gang, er blot fordi de ikke kiende disse første begyndelsesgrunde, eller ikke have øvet sig nok deri. Også ser man en stor del af vore moderne dansere stille sig som mekaniske træmænd og bevæge sig som automater. Derfor vil jeg bede alle danseyndere, at de ej forsømme denne dans. Det er højst vigtigt, at bestræbe sig for, at lære den godt, så meget mere, som den er det samme for dansekunsten, som ABC for ordene og talen”.

I trinbeskrivelsen anføres: “Man må mærke, at knæene efter hver bøjning må udstrækkes. Man må også omhyggeligt søge at forbedre og forebygge de fejl ved positionerne og de slemme vaner, hvortil lærlingen, ved de forskellige bevægelser, man lade ham gøre, lettelig kan henfalde”.

Jørgen Gad Lund udgiver i 1823 i Mariibo sin bog “Terpsichore eller En Veiledning for mine Dandse-elever til at beholde trin og ture i hukommelsen som de hos mig have gennemgået”. Heri skriver han om menuet: “Iagttag stedse at give dit legeme takkelig ynde, thi denne dands er den væsentligste af alle. Kan du først danse denne med ynde og værdighed, da vil alle de øvrige danse falde dig lette. Enhver dands er afhængig af moden, men om endogså stormende dandse have fortrængt menuetten, saa er og bliver den dog den skjønneste af alle”.

I 1825 kommer i Thisted en meget lignende bog skrevet af P.J. Kaastrup. Da Jørgen Gad Lund i 1833 udgiver 3. oplag af sin bog, finder vi forklaringen på ensartetheden mellem de to bøger. Han mener nemlig, at Kaastrup har kopieret hans bog. Han skriver blandt andet, at han efter at have udgivet sin bog i 1823 kom til Kolding, hvor der opholdt sig en guldsmed ved navn Kaastrup, som hørte om bogen og fik et eksemplar. Lund drømte dog ikke om at skulle se sine tekster kopieret uden forandringer og tilføjer: “...det besynderligste er, at et par trykfejl, som fandtes i

min bog, også findes i hans. Han har haft det temmeligt mageligt eller også ikke forstået den”.

Menuetterne findes stadigvæk beskrevet i mange dansebøger helt op til slutningen af 1800-tallet.

Paul Petersen beskriver menuetten udførligt i 1877 i “Veiledende text til Familieballet”, mens han i “Dansealbum” fra 1884 skriver: “En smuk og yndefuld anstands-dans. Den fordrer megen øvelse og vil blive alt for vidtløftig at beskrive, da den kun kan læres ved, at læreren idelig danser for. Dens bevægelser, overførte på alle andre, give disse megen skjønhed og ynde, og den burde derfor aldrig gå af mode”.

Selvom menuet har været danset i forskellige variationer og på forskellige tidspunkter ved hoffet, hos borgerskabet og på landet, har især danselærerne haft en væsentlig andel i, at menuetten er danset helt frem til vore dage. Desuden har også de lokale befolkninger og folkedansbevægelsen været aktive faktorer i bevarelsen af dansen, hvilket jeg håber, at vi i senere artikler kan komme ind på.

Kildehenvisninger og noter:

1. “Folkedansen i Danmark”, Ralph Holm og Klavs Vedel, København 1946.
2. “En epistel” er et skriftligt værk i brevform.
3. “Rasmus Storms nodebog”, Jens Henrik Koudal, København 1987.
4. “Et bal paré” er et hofbal med pragt og ceremonier.
5. “Lavrits Ulrik LaCour og Ellen Kirstine Poulsen”, Frederik Barfod, København 1877.
6. “Topographie over Vium Præstekald” Niels Blicher, 1795.
7. “Den nordsjællandske landalmue”, Joachim Junge, 1798.